

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงในครั้งนี้พบว่า การจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้นมีความซับซ้อนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ในมิติของความหลากหลายเป็นระบบของความสัมพันธ์ของระบบย่อยทุกส่วนเข้ามาทำงานร่วมกัน ซึ่งหากขาดระบบย่อยระบบใดระบบหนึ่ง การจัดการสวัสดิการของเครือข่ายอินแปงก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้ทำการอภิปรายผลการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงในเชิงความสัมพันธ์ระบบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การผสมผสานสวัสดิการชุมชนแบบบูรณาการ

จากการที่เครือข่ายอินแปงได้จัดสวัสดิการชุมชนของตนเอง โดยบูรณาการสวัสดิการ 3 ระดับ ประกอบด้วย สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม ทั้งนี้ได้บูรณาการองค์ประกอบทุกด้านของชีวิตไว้ร่วมกัน ตั้งแต่การศึกษา สุขภาพ เศรษฐกิจ ความมั่นคงในชีวิต ที่อยู่อาศัย และการบริการชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายสวัสดิการของ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2542) ที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย สมควรที่จะได้รับการดูแลให้เกิดคุณภาพแห่งชีวิต แต่ข้อคำถามเกิดขึ้นตามมาว่า ใครจะทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลจัดการสวัสดิการเหล่านั้น ซึ่งยุคดั้งเดิมในอดีตก่อนยุคแห่งความทันสมัย ชาวบ้านสามารถดูแลจัดการกันเองด้วยตัวของชาวบ้านเอง โดยอาศัยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ตลอดจนการอาศัยความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติสร้างคุณค่าในการรักษาธรรมชาติให้คงทนข้ามกาลเวลา โดยเฉพาะวิถีชีวิตของชาวกะเลิงผู้เป็นต้นกำเนิดของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายอินแปงมีความใกล้ชิดในการหาอยู่หากินกับป่าภูพาน และมีความเชื่อให้ความเคารพต่อผี ซึ่ง จัตรทิพย์ นาถสุภา (2544) กล่าวว่า การที่ชาวบ้านสามารถดูแลจัดการกันเองด้วยตัวของชาวบ้านเองนั้นเป็นลักษณะของความเป็นอนาธิปไตยที่ชาวบ้านมีเสรีภาพในการจัดการตนเองอย่างอิสระ ทำให้ลักษณะของสวัสดิการที่มีในชุมชนที่เกิดขึ้นในยุคดั้งเดิม ส่วนใหญ่เป็นสวัสดิการของชุมชนพื้นบ้านที่มีภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นฐานในการดำรงชีวิต แต่หลังจากการเข้ามายุคแห่งความทันสมัย สวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่เกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ถูกทำลายลงไปจากการจัดสวัสดิการสังคมโดยรัฐ ชาวบ้านจึงกลายเป็นผู้รอรับความช่วยเหลือจากรัฐ ในขณะเดียวกัน

ชาวบ้านเองก็มุ่งสร้างเศรษฐกิจของตนเองตามแนวคิดความเชื่อตามกระแสแห่งความทันสมัยที่รัฐใช้เป็นฐานคิด ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรของชุมชนเพื่อให้ประโยชน์ส่วนตนเพิ่มขึ้น ซึ่งไม่แตกต่างจากผลการศึกษาของ สุนันท์ โพธิ์ทอง (2543) ที่เห็นว่าการที่รัฐจัดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนได้ก่อให้เกิดวิกฤติในการทำลายภูมิปัญญาดั้งเดิม และจิตสำนึกสังคม แต่กว่าที่ชาวบ้านจะรู้เท่าทัน ก็เกิดวิกฤติชีวิตจนหาทางออกไม่ได้แล้ว การก้าวเข้าสู่ยุคแห่งเครือข่ายอินแปงก่อกำเนิดเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มชาวบ้านเป็นกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้านที่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร ในระยะต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มอินแปง และในที่สุดขยายเป็นเครือข่ายอินแปง จนสามารถสร้างสวัสดิการชุมชนของตนเองได้นั้น เครือข่ายอินแปงได้ฟื้นฟู และพัฒนาสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมขึ้นเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะการทำการเกษตร และความผูกพันกับป่าภูพาน ซึ่งการก่อกำเนิดของการรวมกลุ่มของชาวบ้าน จนกลายเป็นเครือข่ายอินแปง นั้น มีความเป็นมาเกิดขึ้นจากการตัดสินใจของสมาชิกของชุมชนเอง จากการค้นหารากเหง้าของตนเอง ทำนองเดียวกับการศึกษาของ คิลแพทริก (Kilpatrick, 2000) ที่เห็นว่าผู้กำหนดนโยบายของชุมชนควรเป็นสมาชิกของชุมชนที่ต้องแสดงบทบาทในการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของชุมชนของตนเอง ถึงแม้ว่าในกรณีของเครือข่ายอินแปง การรวมกลุ่มของชาวบ้านจะเกิดขึ้นจากการกระตุ้น และการสนับสนุนจากนักวิชาการภายนอกก็ตาม แต่ก็ใช่นักวิชาการสายวัฒนธรรมชุมชนที่มีความเข้าใจบริบทของชาวบ้าน และการตัดสินใจก็เกิดจากชาวบ้านเอง หลังจากนั้นจึงพบว่าเครือข่ายมีพลังอำนาจของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในเครือข่าย องค์ความรู้ วัฒนธรรมและความหลากหลาย โครงสร้างการจัดการ และ ความเป็นเครือข่ายและการสื่อสาร ซึ่งเครือข่ายอินแปงได้ใช้พลังอำนาจเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการจัดสวัสดิการของตนเองขึ้น โดยผสมผสานสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านกับสวัสดิการชุมชนทันสมัยที่มีฐานคิดจากการสร้างรายได้เพื่อการสะสมทุน และสวัสดิการสังคมที่จัดโดยรัฐ ทั้งนี้ มีเป้าหมายเพื่อการจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการชุมชนของตนเองให้ครอบคลุมองค์ประกอบทุกด้านของชีวิต และการเกิดความเป็นอยู่ที่ดีของหมู่ มวลสมาชิก

สำหรับสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอินแปงที่มีลักษณะของการผสมผสานสวัสดิการ 3 ระดับ ประกอบด้วย สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคมนั้น เป็นไปในทำนองเดียวกับการศึกษาของ ชัยวัฒน์ หน่อรัตน์ (2545) ที่เห็นว่าสวัสดิการในชุมชนมีรูปแบบของการประกันชุมชน การบริการชุมชน และการอนุเคราะห์ชุมชน เกิดขึ้นจากการพึ่งพากันเองของชุมชน การพึ่งพาระบบกึ่งรัฐ และระบบทุนเป็นองค์ประกอบ รวมถึงผลการศึกษาของบล็อกสัน (Blockson, 2002) ที่พบว่าการจัดการชุมชนไม่ได้เกิดจากชุมชนโดยเอกเทศโดด

เดี่ยว หรือเป็นหน่วยอิสระ แต่ดำรงอยู่ในความสัมพันธ์กับรัฐ และตลาดด้วย แต่อย่างไรก็ตาม การผสมผสานของสวัสดิการทั้ง 3 ระดับของเครือข่ายอินแปง พบว่ามีสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นพื้นฐานและมีความเข้มข้นในระดับสูงกว่าสวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม ซึ่งสามารถศึกษาได้จากองค์ประกอบของสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอินแปง โดยสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอินแปงมีการวางยุทธศาสตร์เริ่มต้นจากการสร้างสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเพื่ออยู่เพื่อกินที่เกิดขึ้นจากการสร้างฐานการเกษตรสำมะปี และการยกป่าภูพานมาไว้สวน จากนั้นจึงขยายยุทธศาสตร์ต่อยอดไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากการทำวิสาหกิจชุมชน จนถึงการสร้างความมั่นคงในชีวิตจากการสร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ และการสร้างมหาวิทยาลัยชีวิตเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยที่องค์ประกอบของสวัสดิการของเครือข่ายอินแปงจะมีลักษณะฐานคิดของความต่อยอดต่อเนื่องเป็นขั้น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ในสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏ พบว่าสวัสดิการที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนเครือข่ายยังขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละชุมชนเครือข่ายว่าจะจัดสวัสดิการด้านใดเป็นลำดับก่อนหลัง นอกเหนือจากการสร้างฐานสำหรับการอยู่การกิน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอรทัย อาจอ่ำ (อ้างถึงใน ภูเขา ศรวิลาส, 2539) ที่ทำการศึกษากการจัดสวัสดิการที่เป็นรูปธรรมที่นอกเหนือการพึ่งพาจากรัฐ เช่น การตั้งศูนย์เด็กเล็ก การส่งเสริมรายได้ให้กับกลุ่มสตรี การให้ทุนการศึกษา และการจัดตั้งกองทุนยา สำหรับการศึกษาของปรารธนา จันทรพันธ์ (2534) ทำการศึกษากการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มออมทรัพย์ สามารถตอบสนองทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ ซึ่งจากการศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นรูปแบบของสวัสดิการชุมชนที่หลากหลายแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกับความเห็นของ สุรพล ปธานวนิช (2546) ที่เห็นว่ามนุษย์มีความต้องการไม่สิ้นสุด และมีมาตรฐานที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจัดสวัสดิการจึงต้องมีลักษณะของความหลากหลายแตกต่างกันไปด้วย ในขณะเดียวกันสวัสดิการของเครือข่าย อินแปงที่ปรากฏยังมีการผสมผสานสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น สวัสดิการชุมชนทันสมัยที่เน้นการสร้างเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดการสะสมทุน และสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้ไว้ด้วยกันอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การรวมกลุ่มออมทรัพย์มีการนำแนวคิดของการสร้างเศรษฐกิจตามความทันสมัย ผสมผสานกับวิถีชีวิตดั้งเดิมเกี่ยวกับวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมถึงบางชุมชนมีการนำกองทุนหมู่บ้านที่รัฐจัดให้เข้าบริหารจัดการร่วมกันเป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับของเครือข่ายอินแปงที่มีสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นพื้นฐานนั้นเป็นการพิจารณาในภาพรวมระดับเครือข่าย โดยที่เครือข่ายอินแปงไม่ได้ปฏิเสธสวัสดิการอีก 2 ระดับ คือ สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการ

สังคม โดยเฉพาะสวัสดิการสังคมที่จัดโดยรัฐนั้น พบว่าสวัสดิการสังคมที่จัดโดยรัฐยังมีความจำเป็นสำหรับสมาชิกเครือข่ายในกรณีที่เครือข่ายไม่สามารถจัดการได้ เช่น สวัสดิการด้านสุขภาพ ในกรณีเจ็บป่วยแบบรุนแรงหรือโรคปัจจุบันทันด่วน และสวัสดิการด้านการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่เป็นข้อกำหนดทางกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ สวัสดิการชุมชนทันสมัยที่มีเงินเข้ามาเกี่ยวข้องก็มีความจำเป็นตามยุคสมัย แต่หากการพิจารณาการผสมผสานสวัสดิการในระดับของชุมชน เครือข่าย จะพบว่ามียกระดับของความแตกต่างของการผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพลังอำนาจของชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่ง โดยเฉพาะสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้ในระดับท้องถิ่น ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น จะมีความแตกต่างกันสูง หากชุมชน เครือข่ายใดมีผู้นำการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น หรือผู้บริหารมีความเข้าใจอุดมการณ์แนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงแล้ว ชุมชนเครือข่ายนั้นก็มีโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณสูง ซึ่งไม่แตกต่างจากผลการศึกษาของ ปรัชญา ศรีภา (2540) ที่พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งได้ ดังนั้น ในการบูรณาการสวัสดิการทั้ง 3 ระดับของเครือข่ายอินแปงจึงมีระดับของความแตกต่างกันในระดับชุมชนเครือข่ายด้วย ซึ่งในการจัดสวัสดิการของแต่ละชุมชนเครือข่ายจะมีอิสระในการจัดการสวัสดิการของตนเอง โดยการจัดการแบบอิสระนี้เป็นไปตามแนวคิดหลังความทันสมัยของการจัดสวัสดิการที่ให้ความสำคัญกับอำนาจของกลุ่มที่มีความแตกต่างหลากหลาย และรัฐควรลดบทบาทความสำคัญลง แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีภารกิจสวัสดิการสังคมจากรัฐอยู่

2. เครือข่ายอินแปงเป็นระบบที่พึ่งตนเองได้

การที่เครือข่ายอินแปงสามารถสรรค์สร้างสวัสดิการชุมชนของตนเองได้ โดยมีองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์สำหรับการดำรงชีพเป็นตัวตั้งนั้น เครือข่ายอินแปงไม่ได้แยกส่วนความสัมพันธ์ของชีวิตออกเป็นส่วน ๆ แต่ได้รวมความสัมพันธ์ในเชิงสถาบันทุกระดับไว้ด้วยกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงเครือข่าย โดยเริ่มต้นจากการที่เครือข่ายอินแปงได้วางยุทธศาสตร์การยกปามาไว้สวน และการทำเกษตรสำมะปี ไว้เป็นยุทธศาสตร์หลัก ทั้งนี้ เพื่อเป้าหมายการสร้าง ความมั่นคงทางด้านปัจจัย 4 สำหรับการอยู่การกิน และการดำรงชีวิตของครอบครัว ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกที่ได้รับการดูแลแก้ไขให้สามารถดำรงสภาพความเป็นครอบครัวให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้ โดยที่สมาชิกในครอบครัวมีของอยู่ของกิน ไม่เคลื่อนย้ายตัวเองออกไปสู่สังคมภายนอก ในขณะเดียวกัน เมื่อครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ ในแต่ละชุมชนเองก็มีโอกาสในการกลับมาสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีการสร้างกำลังใจให้แก่กันและกันได้ หากมีการจัดการหรือสร้างโอกาสให้เกิดขึ้น โดยในกรณีของเครือข่าย

อินแปงได้สร้างระบบความสัมพันธ์เชิงสถาบันในระดับชุมชนเครือข่ายให้มีการพบปะพูดคุย เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัว ถ่ายทอดมาสู่ระดับชุมชนเครือข่าย ทำให้ชุมชนเครือข่ายมีระบบของการจัดการของตนเอง สามารถสร้างระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในชุมชนเครือข่าย เกิดเป็นการทำวิสาหกิจชุมชน และการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ จากนั้นมีการยกระดับการเรียนรู้มาสู่การจัดการในระดับเครือข่าย โดยมีโครงสร้างการจัดการเครือข่ายที่เปิดโอกาสให้สมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วม สามารถพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ มีการพัฒนาการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเป็นไปในการทำงานของการศึกษาของ พีรยา หาญพงศ์พันธ์ (Peeraya Hannpongpanth, 2002) ที่เห็นว่ากระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องประกอบด้วย การถ่ายทอดความรู้ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาสม่ำเสมอ มีการพัฒนาตนเอง และ การพัฒนาตนเอง แต่ในกรณีของการพึ่งพาตนเองของเครือข่ายอินแปงนั้น จะครอบคลุมการพึ่งตนเองทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และเครือข่าย ซึ่งการที่เครือข่ายสามารถสรรค์สร้างยุทธศาสตร์ และนำไปปฏิบัติได้ จนกลายเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายนั้น ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้อยู่ในภาวะเชิงสถิต แต่ปรับตัวเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต มีการจัดการความสัมพันธ์ใหม่ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป ซึ่งคาปรา (Capra อ้างถึงใน อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2546) กล่าวว่า การปรับตัวเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นลักษณะของเป็นลักษณะของระบบของสิ่งที่มีชีวิตที่ต้องมีการเคลื่อนไหว จึงทำให้เครือข่ายอินแปงมีลักษณะเป็นองค์กรที่มีชีวิตที่มีการเรียนรู้ตลอดเวลา

การที่เครือข่ายอินแปงเป็นระบบที่พึ่งตนเองได้ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายนั้น เกิดขึ้นจากการที่เครือข่ายอินแปงมีทุนทางสังคมทั้งที่เป็นทุนทางบุคคล ทุนทางทรัพยากร และทุนที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสามารถแสดงถึงพลังอำนาจของเครือข่าย โดยเฉพาะทุนที่เป็นรากฐานของเครือข่าย คือ องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นในลักษณะของความรู้ฝังลึกอยู่ในตัวผู้รู้ที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน เครือข่ายอินแปงอาศัยการเรียนรู้ที่เห็นความเป็นไปของตนเองในอดีตจากผู้เฒ่าผู้แก่เหล่านั้น จนกระทั่งฟื้นฟู และพัฒนามาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองได้ โดยผสมผสานกับองค์ความรู้จากความทันสมัย จนเกิดความรู้ใหม่ ๆ ตามมา สามารถนำมาใช้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นพลวัตได้ นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังมีทุนทางวัฒนธรรมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันมาตั้งแต่อดีตเข้ามาเป็นรากฐานของระบบการพึ่งตนเองในระดับชุมชน และเครือข่าย โดยที่เครือข่ายอินแปงได้ร่วมกันสร้างโครงสร้างการจัดการที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ความเป็นเครือข่ายของเครือข่ายอินแปงมีการดำรงคงอยู่มากกว่าสองทศวรรษ ก่อให้เกิดความยั่งยืนตามมา จากลักษณะการปรับตัวอย่างต่อเนื่องของ

เครือข่ายอันเนื่องมาจากการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้เครือข่ายอินแปงมีลักษณะเป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่มีการเคลื่อนไหวขับเคลื่อนต่อไปมากกว่าการเป็นเชิงสถาบัน

ในขณะเดียวกัน ในการพึ่งตนเองของเครือข่ายอินแปงนั้น ยังยึดหลักของความพอเพียงเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้ เนื่องจากความพอเพียงเป็นปรัชญาที่สำคัญในการดำเนินชีวิต หากขาดซึ่งแนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับความพอเพียงแล้ว ก็จะทำให้หลงเข้าไปในกระแสแห่งความทันสมัยได้ง่าย ซึ่งจากการดำเนินการของเครือข่ายอินแปง พบว่า ยึดหลักแห่งความพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง ยึดความพอประมาณ ความพอดีเท่าที่ทำได้ ไม่ทำอะไรเกินตัว โดยทำตามศักยภาพ และความสามารถที่ตนเองมี ดังนั้น การพึ่งพาตนเองของเครือข่ายอินแปงจึงมีองค์ประกอบของความพอเพียงด้วย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าเครือข่ายอินแปงจะเป็นระบบที่สามารถพึ่งตนเองได้ แต่เครือข่ายอินแปงก็ยังไม่สามารถสร้างสวัสดิการให้พอเพียงกับสมาชิกของเครือข่ายทุกคนได้ ทั้งนี้ เนื่องจากความหลากหลายของชุมชนเครือข่ายมีพลังอำนาจในการจัดการสวัสดิการที่แตกต่างกัน รวมถึงบางชุมชนเครือข่ายยังขาดพลังในการจัดการสวัสดิการของตนเอง เพราะจำนวนสมาชิกมีน้อย และสมาชิกบางส่วนยังอยู่ระหว่างการปรับแนวคิดและการปฏิบัติตามความเชื่อของเครือข่ายอินแปงอยู่

3. โครงสร้างแบบหลวมสำหรับการจัดการเครือข่ายข้ามพื้นที่เขตแดนการปกครอง

การที่เครือข่ายอินแปงเป็นระบบที่พึ่งตนเองได้ทั้งในระดับของครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายนั้น เครือข่ายอินแปงมีระบบของการพึ่งตนเองอย่างเข้มข้น เนื่องจากความเป็นเครือข่ายอินแปงไม่ใช่เป็นการรวมกลุ่มของหมู่มวลชนสมาชิกในลักษณะของชุมชนพื้นที่ตามการแบ่งเขตการปกครองของรัฐในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน แต่เป็นการรวมกลุ่มข้ามพื้นที่เขตแดนการปกครองของรัฐที่ครอบคลุมชุมชนเครือข่าย 4 จังหวัด 21 อำเภอ 83 ตำบล 890 หมู่บ้าน โดยมีบริเวณเทือกเขาภูพานเป็นตัวแบ่งบอกอาณาเขตแดน ทำให้เครือข่ายอินแปงมีลักษณะของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายภูมินิเวศ ซึ่งไม่สามารถรองรับการพัฒนา และสนับสนุนการจัดทำกิจกรรมที่เป็นโครงการต่าง ๆ จากรัฐได้ตามเขตแดนการปกครองของรัฐที่ครอบคลุมทั้งเครือข่ายได้ ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงต้องมีระบบการจัดการของตนเองที่สามารถข้ามพื้นที่เขตแดนการปกครองของรัฐ โดยในระดับเครือข่ายนั้น เครือข่ายอินแปงมีการกำหนดยุทธศาสตร์หลักสำหรับเป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของเครือข่าย โดยที่ในระดับชุมชนเครือข่ายสามารถนำยุทธศาสตร์หลักเหล่านั้นไปใช้ในการพัฒนาตนเองได้ แต่ยุทธศาสตร์ดังกล่าวไม่ใช่เป็นมาตรฐานที่แต่ละชุมชนเครือข่ายจะต้องนำไปใช้แบบเบ็ดเสร็จเหมือนกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับพลังอำนาจของแต่ละ

ชุมชนเครือข่ายว่าจะมีความพร้อมในด้านใด นอกจากนั้น แต่ละชุมชนเครือข่ายยังมีอิสระในการพัฒนาตนเอง สามารถรับการสนับสนุนโครงการ หรืองบประมาณในพื้นที่ชุมชนเครือข่ายของตนเอง โดยไม่มีข้อกำหนดที่เป็นเงื่อนไขบังคับควบคุมจากในระดับเครือข่ายแต่อย่างใด ซึ่งชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งจะได้รับการสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับองค์กรภายนอกอย่างไร โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หากชุมชนเครือข่ายมีความใกล้ชิดมาก ก็มีโอกาสในการได้รับการสนับสนุนในการจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการมากตามไปด้วย สวัสดิการที่เกิดขึ้นก็มีโอกาสทำให้เกิดความเข้มข้นตามไปด้วย จึงกล่าวได้ว่า การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาการจัดกิจกรรมของชุมชนเครือข่าย ซึ่งเป็นไปตามการศึกษาของแปลก เทพรักษ์ (2541) ที่พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งได้ หากมีศักยภาพและมีความพร้อม แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่ามีความพร้อมระดับใดด้วย

จากการที่ชุมชนเครือข่ายสามารถจัดการความสัมพันธ์ของตนเองได้ โดยตัดสินใจเลือกได้ด้วยตนเอง ไม่ได้ถูกควบคุมบังคับจากเครือข่าย หรือจากชุมชนเครือข่ายอื่นนั้น จึงถือได้ว่า โครงสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของเครือข่าย โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในระดับชุมชนเครือข่ายมีลักษณะโครงสร้างแบบหลวมที่ไม่ได้กำหนดเป็นไปในลักษณะความสัมพันธ์ที่แน่นอนตายตัว แต่มีความสัมพันธ์ที่เกาะเกี่ยวกันแบบหลวม ๆ และมีความเป็นอิสระต่อกันมากกว่า

1. การเรียนรู้คือชีวิตของเครือข่ายอินแปง

การก่อเกิดขึ้นของเครือข่ายอินแปงมีพัฒนาการมาตั้งแต่ช่วงปีพ.ศ. 2530 หลังจากที่มูลนิธิหมู่บ้านและวิทยาลัยครูสกลนครส่งบัณฑิตพัฒนาชุมชนเข้าไปทำการวิจัยในหมู่บ้านบัวตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ทำให้มีการค้นพบว่า ชาวบ้านมีรากเหง้า มีทุนทางสังคมที่เป็นพลังอำนาจของตนเองที่ทำให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะชาวกะเลิงสามารถดำรงตนมาได้อย่างช้านานตั้งแต่การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็นร้อย ๆ ปี ซึ่งการค้นพบนี้ได้สร้างกำลังใจให้ชาวบ้านหันกลับมาค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีในอดีต ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถดำเนินชีวิตของตนเองได้เหมือนดังเช่นบรรพบุรุษที่เคยดำเนินมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกับการศึกษาของ อาฟเฟอร์เลอร์ (Affoller, 2003) ที่พบว่าองค์ความรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการแสดงทิศทางของการตัดสินใจ โดยที่เครือข่ายอินแปงได้สร้างทางเลือกในการจัดการชีวิตของตนเอง โดยใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน และเมื่อนำแนวคิดความเชื่อที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีตมาใช้แล้ว ทำให้ชาวบ้านมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการมีปัจจัย 4 สำหรับการอยู่การกิน ก็ยังเป็นแรงเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในแนวทางของ

ตนเองมากขึ้น และได้ขยายแนวคิดความเชื่อของตนเองออกไปในชุมชนอื่น ๆ ต่อไป โดยเฉพาะชุมชนที่มีเครือข่าย และเพื่อนฝูงอาศัยอยู่ จึงกล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นของเครือข่ายอินแปงมีต้นกำเนิดจากการเรียนรู้ให้รู้จักตนเองเป็นหลัก โดยใช้วิธีการเรียนรู้ย้อนไปดูรากเหง้าของตนเอง ในขณะเดียวกัน การที่เครือข่ายอินแปงขยายตัวของเครือข่ายออกไปในแนวราบของพื้นที่ชุมชนเครือข่าย ยังก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามมา ทั้งนี้ เนื่องจากในแต่ละชุมชนเครือข่ายมีสมาชิกเครือข่ายที่หลากหลาย และมีความรู้ของตนเอง ย่อมทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายตามไปด้วย ซึ่งการที่เครือข่ายมีการจัดการความรู้ของตนเอง โดยให้สมาชิกของเครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ตามมา กลายเป็นการเรียนรู้เชิงรุกที่ไม่ได้รอให้ความรู้เข้ามาหา แต่เครือข่ายอินแปงมีการจัดการให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการแบ่งปันความรู้ร่วมกัน โดยไม่ได้พึ่งพิงความรู้จากผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายเท่านั้น แต่ยอมรับว่าความรู้มีอยู่ในสมาชิกทุกคน ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามกับการศึกษาของ อำนวย ปะติเส (2543) ที่พบว่าการเคลื่อนตัวของระบบชุมชนจะต้องประกอบตัว ผู้ทำงานในชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีบารมีจากการมีความรู้และความเชี่ยวชาญ แต่ในกรณีของเครือข่ายอินแปง สมาชิกทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม หากเครือข่ายอินแปงไม่มีผู้รู้ในด้านใดด้านหนึ่ง ก็จะเชิญผู้รู้จากภายนอกเข้ามาให้ความรู้ตลอดจนมีการเรียนรู้สถานการณ์ภายนอกที่เกิดขึ้นด้วย ผลที่เกิดขึ้นทำให้เครือข่ายอินแปงมีข้อค้นพบที่มีการต่อยอดขยายรูปแบบการจัดสวัสดิการของตนเอง และก่อให้เกิดพลังในการจัดการตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าในการจัดสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอินแปงมีการเรียนรู้เป็นหัวใจ หากขาดการเรียนรู้แล้ว เครือข่ายอินแปงก็ไม่สามารถดำรงตนอยู่อย่างต่อเนื่องได้

2. ความเป็นอิสระในการจัดการตนเอง

ในกระบวนการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงพบว่า เครือข่ายอินแปงมีการจัดการตนเองโดยอิสระ ไม่ได้ถูกบังคับควบคุมจากบุคคล หน่วยงาน หรือสถานการณ์ใด ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากเครือข่ายอินแปงมีพลังอำนาจของตนเอง โดยเฉพาะการจัดการสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอินแปงเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกของเครือข่ายสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นไปตามการศึกษาของ คิลแพทริก (Kilpatrick, 2000) ที่เห็นว่าสมาชิกของชุมชนต้องแสดงบทบาทในการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของชุมชนของตนเอง ถึงแม้ว่าในการตัดสินใจด้วยตนเองนั้น จะได้รับอิทธิพลจากสถานการณ์ภายนอก ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองก็ตาม โดยที่เครือข่ายอินแปงได้นำสถานการณ์ภายนอกเหล่านั้นมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ว่าจะทำให้เกิดประโยชน์กับการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายได้อย่างไร

ซึ่งถือได้ว่าเครือข่ายอินแปงยอมรับการเกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ภายนอก โดยการจัดการตนเองอย่างอิสระของเครือข่ายอินแปงไม่ได้เกิดขึ้นเพียงช่วงข้ามวัน แต่ต้องใช้ระยะเวลาในการสั่งสมประสบการณ์ความรู้มากกว่า 10 ปี ตั้งแต่การก่อกำเนิดกลุ่มอินแปงในปี พ.ศ.2530 จนกระทั่งสร้างการยอมรับความเป็นเครือข่ายอินแปงจากภายนอกได้

อย่างไรก็ตาม ความเป็นอิสระในการจัดการตนเองของเครือข่ายอินแปงก็ไม่ได้เป็นอิสระแบบเบ็ดเสร็จ เนื่องจาก เครือข่ายอินแปงไม่สามารถจัดการสวัสดิการบางด้านได้ดีเท่ากับการจัดสวัสดิการสังคมโดยรัฐ เช่น การจัดการสวัสดิการด้านสุขภาพในกรณีปัจจุบันทันด่วน หรือแม้กระทั่งสวัสดิการด้านการศึกษาที่มีข้อกำหนดบังคับตามกฎหมาย เครือข่ายอินแปงก็ไม่สามารถจัดการตนเองได้อย่างอิสระ แต่ยังคงยอมรับสวัสดิการสังคมจากรัฐ ซึ่งไม่แตกต่างจากผลการศึกษาของ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2543) ที่พบว่าชุมชนที่ยังมีศักยภาพไม่เพียงพอ หากการดำเนินการใด ๆ ที่เกินความสามารถของชุมชนแล้ว ก็ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน นอกจากนี้ ในกระบวนการจัดการสวัสดิการของเครือข่ายอินแปงยังไม่ได้อยู่ตามลำพัง แต่มีความสัมพันธ์กับเครือข่ายภายนอก โดยเฉพาะนักวิชาการ หากนักวิชาการเหล่านี้มีความเข้าใจการทำงานของเครือข่ายอินแปง ก็จะทำหน้าที่ให้ความรู้จากภายนอกที่เครือข่ายยังไม่มี หรือยังขาดประสบการณ์อยู่ โดยทำการกระตุ้นให้เครือข่ายได้คิดในการจัดการด้วยตนเอง

3. การสืบทอดแนวคิดความเชื่อของสวัสดิการ

การที่เครือข่ายอินแปงสามารถจัดการสวัสดิการของตนเองได้ อันเนื่องมาจากการที่เครือข่ายอินแปงมีพลังอำนาจเป็นของตนเอง สามารถกำหนดแนวทางการจัดการสวัสดิการด้วยตนเอง ผ่านการร่วมปรึกษาหารือร่วมกัน เรียกได้ว่าเป็นกระบวนการจัดการแบบรวมหมู่ และมีการจัดการแบบอิสระ โดยไม่ถูกบังคับควบคุมใด ๆ ทำการจัดการสวัสดิการชุมชนที่บูรณาการองค์ประกอบทุกด้านของชีวิต และการผสมผสานสวัสดิการ 3 ระดับ คือ สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม ทั้งนี้ เพื่อเป้าหมายของความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในเครือข่านั้น เครือข่ายอินแปงไม่ได้คิดคำนึงถึงเป้าหมายเฉพาะยุคสมัยของตนเท่านั้น แต่ยังก้าวไปถึงการสืบทอดแนวคิดความเชื่อไปสู่รุ่นลูกหลานให้สามารถดำรงเอกลักษณ์ความเป็นตัวตนของเครือข่ายไว้ให้มีความยั่งยืนต่อไป โดยการสร้างกลุ่มเด็กอีกถิ่นขึ้นมา เพื่อให้ลูกหลานที่อยู่ในระบบการศึกษาในระบบได้มีโอกาสสัมผัสเรียนรู้ใกล้ชิดกับความเป็นไปของธรรมชาติ สามารถเข้าใจความเกี่ยวพันของวิถีชีวิตกับธรรมชาติ ไม่ห่างเหินออกไปจากท้องถิ่น จนหลงเข้าไปในกระแสสังคมทันสมัยแบบไม่ลืมหูลืมตา จึงกล่าวได้ว่าสวัสดิการในเชิงเป้าหมายของเครือข่ายอินแปงต้องการสืบทอดแนวคิดความเชื่อข้ามยุคสมัยให้เกิดความยั่งยืนต่อเนื่องต่อไป

จากการอภิปรายผลจากการศึกษาที่เกิดขึ้นพบว่า เครือข่ายอินแปงเป็นระบบที่มีชีวิตสามารถพึ่งตนเองได้จากการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีโครงสร้างแบบหลวมที่สามารถจัดการเครือข่ายในเขตภูมินิเวศข้ามพรมแดนการปกครองได้ มีการจัดสวัสดิการชุมชนของตนเองภายใต้การจัดการตนเองอย่างอิสระ โดยบูรณาการองค์ประกอบทุกด้านของชีวิตเป็นตัวตั้งและผสมผสานสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคมที่รัฐเป็นผู้จัดบริการเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกัน นอกจากนี้เครือข่ายอินแปงยังมีการสืบทอดแนวคิดความเชื่อให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืนไปสู่ชนรุ่นหลังสืบต่อไป

จำนักรหอสมุด